

Hnízdění čápů bílých (*Ciconia ciconia*) na okrese Břeclav

Petr Macháček, Regionální muzeum Mikulov

Čáp bílý je všeobecně známý pták, který velmi často hnízdí v bezprostřední blízkosti člověka. Proto je vhodným objektem pro sledování početnosti a populační dynamiky. Již v roce 1934 se v mnoha zemích Evropy a severní Afriky uskutečnila sčítání hnízd čápů, která se opakovala v roce 1958, 1974 a 1984. V Čechách se nepodařilo zajistit sčítání v celém rozsahu v roce 1974 (tab.1.).

V roce 1981 byla založena pracovní skupina pro výzkum, ochranu a evidenci čápa bílého, která pod vedením pana B. Rejmana z Litomyšle provádí každoroční evidenci všech hnízd čápů bílých v Čechách a na Moravě. Jsem zapojen do skupiny zpracováváním hnízdění na okrese Břeclav, který byl a stále ještě je nejhustěji osídleným okresem v ČR (v roce 1992 5,5 hnízd na 100 km²).

Při prvním sčítání (Plachetka 1934) bylo na území Moravy a Slezska zjištěno pouze 76 hnízd a z toho bylo 60 v údolní nivě Moravy a Dyje. Tedy 79 % všech moravskoslezských čápů hnízdilo na poměrně malém území dnešních okresů Břeclav a Hodonín. Do roku 1974 zde počet hnízd jen nepatrně vzrostl - na rozdíl od zbývajících území, které čápi poměrně dost rovnoměrně osídlili a obsadili tak i vyšší polohy. Je to zajímavé i z celkového pohledu, neboť ve všech zemích se počet hnízdících párů snížil. Zejména pak v západní Evropě, kde dokonce ze Švýcarska a jižního Švédska zmizel zcela (Hudec, Černý 1972). Ale i údaje z Rumunska jsou alarmující: v roce 1934 9 989 obsazených hnízd, v roce 1984 pouze 1 361 (Rejman 1985). ČR je tak jedinou zemí, kde se početnost čápů silně zvýšila o - 329 % v roce 1992 oproti roku 1934. Tento nárůst však nemá naprosto žádný vliv na celkové snižování evropské populace čápů. Zdaleka nevyrovná ani úbytek ze Slovenska (viz.tab. 1.). A při počtu čápů hnízdících v sousedním Polsku je naše populace téměř zanedbatelná: v roce 1974 zde hnízdilo 32 223 až 33 900 párů čápů, což představovalo 28 % evropské populace (Jakubiec a kol. 1986).

Vraťme se však do našeho okresu (viz. mapka). Hnízdění čápů je zde soustředěno především do lužních lesů podél Dyje od Nových Mlýnů po soutok s Moravou. Jsou zde dokonce kolonie, tedy více hnízd blízko sebe. Kolonie asi o 10 hnízdech je jistě velmi dlouho u Obelisku nedaleko Lednice. V posledních letech došlo ke zvýšení počtu hnízd mezi Pohanskem a Lány a tak můžeme také mluvit o kolonii, i když s poněkud větším rozptýlením hnízd. Malá kolonie (4 -6 hnízd) je ještě na území národní přírodní rezervace Křivé jezero, kam evidentně přesídlilo několik párů hnízdících dříve na území dnešní Novomlýnské nádrže. Mimo uvedených jsou na území ČR pouze 2 další lesní kolonie čápů - v rezervacích Skařiny u Mikulčic a Oskovec u Strážnice.

Počet zjištěných hnízd v letech 1983 - 1992 je v tab. 2.. Určitě však nejsou podchycena úplně všechna hnízda, neboť v lužním lese mohou být snadno některá přehlédnuta. Zvláště pak nově postavené hnízdo nemusí být okamžitě objeveno. Čápi totiž používají hnízdo po mnoho let, často do té doby, než větev s hnízdem se odlomí či spadne celý strom. Každoročně tak zaniká v průměru kolem pěti hnízd. Celkový počet ovšem neklesá, neboť zaniklá hnízda jsou nahrazována hnízdy nově postavenými (v průměru 3 ročně), ale také nově evidovanými staršími hnízdy. Z evidovaných obsazených hnízd bylo v roce 1992 na stromech 53 (85,5 %), na komínech 5 (8,1 %), na sloupech 2 (3,2 %), na umělé podložce 1 (1,6 %) a konečně na naftové věži 1 (1,6 %). Umístění hnízd na jednotlivých druzích stromů ukazuje tab. 3.. V našem okrese se tedy umístění hnízd od roku 1934 téměř vůbec nezměnilo - tehdy bylo na Moravě a ve Slezsku 89,5 % hnízd na stromech. Na stejném území bylo v roce 1974 na stromech 57,6 % hnízd. Naopak zastoupení hnízd na komínech vzrostlo z 6,6 % na 36 % (Folk a kol. 1975). V roce 1984 pak v celé ČR bylo na stromech pouze 28 % hnízd (Rejman 1985).

Je s podivem, že počet čápů bílých na našem okrese se drží na přibližně stejné úrovni. V místech jejich největší hnízdní koncentrace totiž došlo k podstatným změnám. Dyje byla regulována, zabránilo se záplavám a téměř veškeré dříve vlhké louky s tůněmi byly rozorány na pole. Značné území bylo zaplaveno vodami Novomlýnských nádrží. Čápi tak ztratili mnoho míst, kde dříve nacházeli dostatek potravy. Předpokládám jsem (Macháček 1986), že někteří čápi si proto najdou vhodnější lokality jinde. Možná však, že již nikde nejsou.

Tab. 1. Počet obsazených hnízd čápů bílých při jednotlivých sčítání

Rok	Čechy	Morava	Slovensko
1934	126	76	2219
1958	319	150	1 118
1974		279	1124
1984	339	309	1020
1992	310	355	

Tab. 2. Hnízdění čápů bílých na okrese Břeclav v letech 1983 - 1992

Rok	Počet hnízd s vyvedenými mláďaty							Počet vyved. mláďat	Průměrný počet vyvedených mláďat		Počet neobsaz. hnízd	Počet všech hnízd
	0	1	2	3	4	5	Celkem		z obs. hn.	z hn.s ml.		
	1983	6	5	16	26	7	0		60	143		
1984	18	5	14	17	2	0	56	92	1,6	2,4	10	66
1986	10	1	18	23	2	0	54	114	2,1	2,6	11	65
1987	1	5	9	20	15	2	52	153	2,9	3	9	61
1988	7	0	10	22	15	0	54	146	2,7	3,1	9	63
1989	7	0	10	24	16	2	59	166	2,8	3,2	8	67
1990	1	5	23	28	3	0	60	147	2,5	2,5	10	70
1991	15	5	15	10	2	0	48	75	1,6	2,3	25	73
1992	14	5	23	16	4	0	62	115	1,9	2,4	7	69
1993	8	2	17	15	7	1	50	114	2,3	2,7	12	62

Tab. 3. Umístění stromových hnízd obsazených v roce 1992 na okrese Břeclav

Strom	živý (proschlý)	suchý	jen suchý kmen	celkem
dub	29	12	2	43
topol	1	0	5	6
jasan	3	0	0	3
akát	0	1	0	1

Obsazená hnízda čápů bílých na okrese Břeclav v roce 1992.

Literatura:

- Folk, Č.- Hladík, B.- Hudec, K.- Kondělka, D.- Slavík, B., 1975:
Die Ergebnisse der Zählung des Weißstorches, *Ciconia ciconia*, im Südmährischen Kreis aus dem Jahr 1974. *Zoologické listy*, 24 (4): 361 - 372.
- Hudec, K. - Černý, W. a kol, 1972:
Fauna ČSSR. Ptáci 1. Academia, Praha.
- Jakubiec, Z., - Profus, P. - Szcówka, J., 1986:
Zum Status Weißstorchs (*Ciconia ciconia*) in Polen. *Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Bad.-Württ.*, 43: 131 - 146.
- Macháček P., 1986:
Hnízdění čápů bílých na Břeclavsku. *Malovaný kraj*, 22 (3): 10 - 11.
- Plachetka, K., 1934:
Hnízdění čápa bílého v zemi Moravskoslezské v roce 1934. *Sbor. zoolog. odd. Nár. muz. v Praze*, 1: 22 - 23.
- Rejman, B., 1985:
Přehled o stavu hnízdění čápa bílého (*Ciconia ciconia*) od roku 1934 v ČSR s ohledem na celostátní sčítání hnízdících párů č.b.v roce 1984. *Zborník referátov zo seminára bocian biely (Ciconia alba) II*: 16 -20. Poproč.

Petr Macháček

Nisten der Weißstörche (*Ciconia ciconia*) im Bezirk Břeclav

Nisten der Weißstörche wird im Bezirk Břeclav seit dem Jahre 1983 regelmäßig verfolgt. Der Bezirk hat im Rahmen der Tschechischen Republik die höchste Anzahl von Nesten pro 100 km² (im Jahre 199 waren es 5,5 Nester pro 100 km²). In den Tafeln werden Detailangaben zum Nisten in diesem Zeitraum und zur Plazierung der Nester auf Bäumen sowie Ergebnisse der Zählungen in der Tschechischen Republik und Slowakei während der internationalen Zählungsaktionen angeführt. Störche sanken in allen Ländern Europas. Nur die Tschechische Republik bedeutet eine Ausnahme, da die Population der Weißstörche dort ständig wächst. Auf dem Gebiet des Bezirks bleibt der Bestand verhältnismäßig stabil, auch wenn es in den letzten 20 Jahren zu starken Engriffen in die Landschaft kam und die Bedingungen für Störche schlechter wurden (nach der Regulierung der Thaya wurden Auwiesen umgeackert und mehr als 30 km² Landschaft verschwanden im Wasser der Stauseen von Nové Mlýny).

Čáp bílý - *Ciconia ciconia*